

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

№8
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M AKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 140 sahifa,
1-avgust, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirli

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Zamonaviy maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori modeli: tizimli boshqaruv yondashuvi asosida shakllanishi.....	14
Abdullayeva Nafisa Shavkatovna, Maraimova Muxtabar Pulatovna	
O'smirlardagi nevroz holatining psixologik xususiyatlari.....	20
Abduraximov Doniyor Abdusaid o'g'li	
Ta'lim siyosati va o'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi: xalqaro tajriba va o'zbekistonda amaliyot taqqoslamasi.....	25
Ahadova Mushtariybonu Akmal qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning hozirgi holati va o'ziga xosligi	30
Beknazarova Muxlisa O'tkir qizi	
Ta'lim sifatini oshirishda "Barkamol avlod" bolalar maktablarining zarurati va ahamiyati	33
Eshmuminova Oybarchin Botirovna	
Bolalarda nutq kamchiliklari: etiologiya, rivojlanish dinamikasi va erta aralashuv	39
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kitobxonlikka o'rgatish usullari	44
Maydonova Saboxat Sadulloyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik vositasida badiiy adabiyot namunalari qiziqishni shakllantirishning o'ziga xos jihatlari.....	48
Mingbayeva Barno Ubaydullayevna	
Pedagogical Characteristics in Enhancing Speaking Skills of Esp Learners in English Language Classes Through Digital Technologies	52
Pardayeva Zulaykho Yusubjonovna	
Nutq buzishlarida uchraydigan idrok jarayonining o'ziga xos xususiyatlari	55
Ruziyeva Guzal Shuxrat qizi	
"Biologik savodxonlik" tushunchasi zamonaviy ta'lim paradigmasi kontekstida	59
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna	
O'qituvchi faoliyatida kasbiy madaniyatning o'rni	65
Umarova Feruzabonu Bobir qizi	
Gamifikatsiyalangan jismoniy tarbiya mashg'ulotlarining 11–12 yoshli o'quvchilarda emotsional barqarorlikka amaliy ta'siri.....	68
Tojiyev Baxriddin Baxtiyorovich	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	72
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Media va axborot savodxonligi 21-asr pedagoglarning asosiy kompetensiyasi sifatida.....	76
Boypolvonov Barot Djonqobulovich	
Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining leksik kompetensiyasini takomillashtirishning lingvistik va lingvometodik talqini.....	81
Ismoilova Zarnigor raximjon qizi	
O'quvchi yoshlarni milliy qadriyatlar va an'analarga hurmat ruhida tarbiyalashning nazariy asoslari	86
Isokov Ravshanbek Ulug'bek o'g'li	
Pedagogik faoliyatda stress namoyon bo'lishiga ijtimoiy omillarning ta'siri	90
Jumanova Ug'loy Sodiqjonovna	
Oliy ta'lim muassasalarida nomutaxassislik yo'nalishlarida ingliz tilini o'qitishni takomillashtirish.....	96
Koshayeva Sansabila Kamiljanovna	
Ijtimoiy-ekologik madaniyatni rivojlantirishda xalqaro tajribalar va ta'lim jarayonining o'rni.....	100
Mamajonova Fotimaxon O'ktamovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kreativ kompetentligini rivojlantirishning ahamiyati	105
Murodova Madina Karim qizi	
Elektrotexnika va elektronika fanini o'qitishning zamonaviy metodlari	108
Ortiqov Mironshoh Sodiqovich	

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirishda Blended learning texnologiyasini O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga tatbiq etish.....	110
Pakirdinova Sharofat Abdumutaljonovna	
O'zbekistonda ta'lim sohasi bo'yicha strategik dasturlarni ishlab chiqish istiqbollari.....	115
Quronboyeva Mavluda Bahodirovna	
Xalqaro baholash dasturlari va neyropedagogika	120
Sidiqova Yulduz Sobirovna	
6-sinf o'quvchilarida matn bilan ishlash ko'nikmasini shakllantirish metodikasi	123
Xamroyeva Dilnoza Jahongir qizi	
Talabalarda pedagogik qobiliyatlarni shakllantirishda pedagogik texnologiyalarning ahamiyati	128
Yusupov Ulug'bek Kadirovich	
Adabiy ta'lim jarayonida o'quvchi ma'naviy kamolotini ta'minlashda motivatsiya uyg'otish texnologiyalarini takomillashtirish	132
F. Zaynabuddinov	
Развитие поликультурной компетентности студентов в образовательной среде вуза	135
Киреева Эльвина Фларитовна	

MEDIA VA AXBOROT SAVODXONLIGI 21-ASR PEDAGOGLARNING ASOSIY KOMPETENSIYASI SIFATIDA

Boypolvonov Barot Djonqobulovich

QarDTU "Axborot tizimlari va texnologiyalari" kafedrasida katta o'qituvchi

Annotatsiya: Maqola zamonaviy pedagogikaning dolzarb yo'nalishlaridan biri – media ta'lim va uning tarkibiy qismlariga bag'ishlangan. Unda media ta'lim jarayonida o'quvchilarning axborot va media savodxonligini shakllantirishning pedagogik jihatlari ko'rib chiqiladi. Media ta'lim sohasidagi asosiy tushunchalar va atamalar bilan ishlash qobiliyati o'qituvchilarga zamonaviy o'qituvchining raqamli kompetensiyasi asosida raqamli malakalarni rivojlantirish imkonini beradi. Bu esa o'qituvchining o'zi hamda talabalar bilan o'zaro munosabatlar jarayonida axborot va media savodxonligi darajasini oshirishga xizmat qiladi va talabalarda axborot hamda media savodxonligini rivojlantirish imkonini yaratadi.

Kalit so'zlar: raqamli kompetensiya, raqamli malaka, axborot va media savodxonligi, Genially xizmati, interaktiv muhit.

Abstract: This article is devoted to one of the pressing areas of modern pedagogy – media education and its key components. It examines the pedagogical aspects of developing students' information and media literacy in the process of media education. The ability to work with fundamental concepts and terms in the field of media education enables teachers to develop digital skills based on the modern teacher's digital competence. This contributes not only to improving the teacher's own level of information and media literacy but also helps enhance such literacy among students during their interactions with educators.

Key words: digital competence, digital skills, information and media literacy, Genially platform, interactive environment.

Аннотация: Статья посвящена одному из актуальных направлений современной педагогики – медиаобразованию и его основным компонентам. Рассматриваются педагогические аспекты формирования информационной и медиаграмотности учащихся в процессе медиаобразования. Способность работать с основными понятиями и терминами в области медиаобразования позволяет педагогам развивать цифровые навыки на основе цифровой компетентности современного учителя. Это способствует повышению уровня информационной и медиаграмотности как самих педагогов, так и студентов в процессе их взаимодействия.

Ключевые слова: цифровая компетентность, цифровые навыки, информационная и медиаграмотность, сервис Genially, интерактивная среда.

KIRISH

Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, hozirgi vaqtda ta'limni raqamlashtirish sharoitida zamonaviy o'qituvchi raqamli kompetensiyalarga ega bo'lishi kerak, ularning ko'rsatkichlari axborot va media savodxonligining shakllanish darajasini belgilaydi. Zamonaviy o'qituvchining bu ko'rsatkichlari maktabdagi ta'lim sifati va o'quv jarayoniga bevosita ta'sir qiladi. Shuningdek, bu kompetensiyalar odamlarga ommaviy axborot vositalari hamda fuqarolik jurnalistikasi rolini tushunishga yordam beradi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi¹, 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-sonli "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi² farmonlari, 2020-yil 27-fevraldagi PQ-4623-sonli "Pedagogik ta'lim sohasini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi³, 2020-yil 6-noyabrdagi PQ-4884-sonli "O'zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi⁴, 2018-yil 21-noyabrdagi PQ-4022-sonli "Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish maqsadida raqamli infratuzilmani yanada modernizatsiya qilish chora-

1 <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

2 <https://lex.uz/ru/docs/-4545884>

3 <https://lex.uz/docs/-4749364>

4 <https://lex.uz/docs/-5085999>

tadbirlari to'g'risida"gi⁵ qarorlari zahirida mediasavodxonlik va axborot madaniyati fani oldida turgan qator vazir-falar mavjud.

Bugungi kunda ommaviy axborot vositalarining, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining turli shakllari yoki ularning ijtimoiy hayotimizga ta'sirini e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Shu sababli, axborot jamiyati hayotida faol va muvaffaqiyatli ishtirok etish uchun yangi turdagi kompetensiyalar zarur. Bu o'ziga xos vazifani odamlarni axborot jamiyatida hayotga tayyorlashga mo'ljallangan mediata'lim orqali ta'minlash mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Media savodxonlikni o'rganadigan eng qadimgi tashkilot bu National Telemedia Council (Milliy Telemedia Kengashi) bo'lib, u Viskonsin shtatining Madison shahrida joylashgan va unga Marieli Rou 50 yildan ortiq rahbarlik qilgan. Tashkilot dastlab "Telemedium" deb nomlanuvchi media savodxonlik jurnalini nashr ettirgan.

Bugungi kunda media savodxonlik bo'yicha butun dunyo mamlakatlarida keng targ'ibot va tashviqot ishlari olib borilmoqda. O'z qadriyat va an'alariga ega bo'lgan Osiyo mamlakatlarida media savodxonlik va uning ta'limga kirib kelishi jarayoni G'arb mamlakatlarinikidan biroz farq qiladi. O'tgan asrning 1990-yillaridan boshlab Sharqiy Osiyoda media savodxonlik tomon siljish kuzatildi. So'nggi yillarda Osiyoda media savodxonlik darajasi o'sib bormoqda va Osiyo va Tinch okeani mintaqasida media savodxonlik bo'yicha bir nechta dasturlar ham amalga oshirilmoqda. Xususan, O'zbekistonda 2021–2022-o'quv yilidan boshlab 10–11-sinf o'quvchilarining "Tarbiya" darsligiga "Media savodxonlik" bo'limi kiritildi. Respublikaning O'zJOKU, TDSHu, O'zMU, O'zDJTU, QDU, SamDChTI kabi oliygohlarining jurnalistika fakultet va yo'nalishlarida media savodxonlik darslari o'tila boshlandi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, so'nggi o'n yilliklarda media ta'lim faoliyat yuritadigan asosiy atamalarining ma'lum bir tizimi paydo bo'lgan. Shu bilan birga, umuman pedagogika fanida bo'lgani kabi, media ta'limda ham dunyoning barcha mamlakatlarida qabul qilingan yagona atama yo'q. Qoidaga ko'ra, nafaqat milliy ilmiy maktablar, balki turli mamlakatlarning alohida olimlari ham media ta'lim, media madaniyati kabi asosiy tushunchalarni shakllantirishning o'z versiyalarini taklif qilib, ularni "media savodxonlik" atamasi bilan almashtirmoqdalar. Media ta'limning vazifalari ommaviy axborot vositalari (OAV) va media matnni to'g'ri o'qishni o'rgatish, axborotni idrok etish va asosli baholash qobiliyatini rivojlantirish, mustaqil fikr yuritish, tanqidiy fikrlash, imtiyozlar va estetik didni rivojlantirish, turli o'quv faoliyatida olingan bilim va ko'nikmalarni idrok etish, tahlil qilish va ijodiy faoliyat jarayonida birlashtirishdan iborat.

OAVning jadal rivojlanishi sharoitida ma'lumotlarga oqilona qarshi turish qobiliyatini rivojlantirish uchun dasturlarni ishlab chiqish zarurati yuzaga kelmoqda.

I. A. Fateeva^[2] media ta'limni OAVni ishlab chiqarishda ham, ulardan foydalanishda ham o'qitishni yaratuvchi uyushgan va barqaror aloqa jarayoni deb hisoblaydi. Muallif fikricha^[2], media savodxonlikning shakllanishi dunyo, jamiyat va inson bilan xilma-xil aloqalarni o'rnatishda namoyon bo'ladi.

M. V. Jijina^[3] asarlarida media savodxonlikning zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni ochib berilgan, unda u media ta'limning elementi va yakuniy natijasi sifatida ko'riladi. Muallif ta'kidlaganidek^[3], u mutaxassislarining professional submadaniyatining bir qismiga aylanadi va zamonaviy media olamida shaxsni sotsializatsiya qilish sharti hamda tez o'zgaruvchan jamiyatda insonning muvaffaqiyati omilidir.

T. A. Anoshkova esa media kompetensiyasini tanqidiy fikrlash va madaniyatlararo muloqot bilan bir qatorda, yoshlarga ulkan axborot oqimi bilan muvaffaqiyatli kurashishga yordam beradigan muhim mahorat deb biladi. Muallif o'z tadqiqotida shunday xulosaga keladi: media savodxonlik zamonaviy mutaxassisning axborot savodxonligining tarkibiy qismi bo'lib, zamonaviy axborot jamiyati talablariga muvofiqlik sifatida tushuniladi. U ommaviy kommunikatsiya vositalarini, ma'lumotlar, axborot va bilimlarni yaratish, saqlash, uzatish hamda taqdim etish formatlarini tushunish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalar majmuasini ifodalaydi. O'z navbatida A. A. Romanova va E. N. Shapinskaya^[4] an'anaviy va yangi OAVni amaliyotda qo'llash yo'llarini aniqlaydilar. Qadriyat jihatlarini tushunishga esa N. S. Bachurina^[5] va E. V. Lazutkina^[6] katta hissa qo'shgan. Dunyoning yirik ilmiy-tadqiqot muassasalarida media savodxonlik va axborot madaniyati borasidagi tahliliy yondashuvlar, uni tanqidiy qabul qilish, media vositasida o'zini ifoda etish, mediakontentni ijodiy jihatdan anglash, yaratish, talqin qilish, va bu orqali talabalarda interfaollik, tanqidiy tahdid va xavfsizlik ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha ta'lim va amaliyot doirasida ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Dunyoning yirik ilmiy tadqiqot muassasalarida mediasavodxonlik va axborot madaniyati borasidagi tahliliy yondashuv, uni tanqidiy qabul qilish, media vositasida o'zini ifoda etish, mediakontentni ijodiy jihatdan anglash, yaratish, talqin qilish va bu orqali talabalarda ko'nikmalarni shakllantirish, interfaollik, tanqidiy tahdid hamda

xavfsizlik ko'nikmalarini ta'lim va amaliyot doirasida rivojlantirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Oliy ta'lim muassasalari talabalarida mediasavodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish zamonaviy ilmiy-texnikaviy taraqqiyot talablariga mos holda, talabalarning media borasidagi bilimlarini media texnologiyalarni rivojlantirish asosida takomillashtirishga qaratilgan ilmiy izlanishlarga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Media ta'lim – pedagogikaning ommaviy aloqa shakllarini (matbuot, televideniye, kino, video, multimedia, kompyuter tizimlari, shu jumladan Internet va boshqalar) o'rganishni targ'ib qiluvchi yo'nalishdir. Media ta'limning asosiy maqsadi – yangi avlodni zamonaviy axborot muhitida hayotga tayyorlash, turli xil ma'lumotlarni idrok etish, insonni anglashga o'rgatish, axborot vositalarining psixikaga ta'siri oqibatlaridan xabardor bo'lish, shuningdek, ommaviy axborot vositalari orqali ta'limning samarali usullarini egallashdan iborat.

Media ta'limning vazifalari quyidagilardan iborat: shaxsning tanqidiy fikrlash va tanqidiy avtonomiya qobiliyatini rivojlantirish; ommaviy axborot vositalari matnlarini idrok etish, aniqlash, sharhlash, dekodlash, baholash, tushunish va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirish; jamiyatda ommaviy axborot vositalari faoliyatining ijtimoiy, madaniy, siyosiy va iqtisodiy mazmuni hamda subtekstlari haqida bilimlarni kengaytirish, odamlarni demokratik jamiyatda faol hayotga tayyorlash; individual muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish; ommaviy axborot vositalari orqali o'zini ifoda etish va media mahsulotlar yaratish ko'nikmalarini shakllantirish; "media toifasi", "media tili", "media texnologiyasi", "media vakilligi", "media auditoriyasi" kabi tushunchalarni qamrab olgan media va media madaniyati nazariyasi hamda tarixiga oid bilimlar bilan ta'minlash.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy maktab o'quvchiga nafaqat statik bilimlar to'plamini berishi, balki unga o'zini kasbiy va ijtimoiy jihatdan aniqlash imkonini beradigan axborot oqimlarini boshqarishni o'rgatishi mumkin bo'lgan o'ziga xos media markazga aylanishi kerak. Bularning barchasi muvaffaqiyat tuyg'usini shakllantiradi va talaba o'zining intellektual o'sishi uchun faqat muvaffaqiyatlaridan energiya olishi mumkin. Shu bilan birga, umumiy o'rta ta'lim muassasalarida ta'limdagi inqirozli vaziyatlarga duch kelayotgan o'quvchilar mavjud bo'lib, ular doimiy ravishda ko'payib borayotgan ma'lumotlar oqimi bilan to'qnash kelishmoqda. Ko'plab o'qituvchilar zamonaviy raqamli texnologiyalardan orqada qolib, reproduktiv (ijodiy va tanqidiy yondashuvdan mahrum) o'qitish usullariga tayanishda davom etmoqdalar.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda o'rganish qobiliyati yetarli darajada rivojlanmagan. Bu qobiliyat – ma'lumotni olish, adekvat tanlash va tahlil qilish, olingan ma'lumotlardagi xatolarni aniqlash, olingan bilimlar bilan ishlash, uni yangi vaziyatlarda qo'llash, mustaqil xulosalar chiqarish va umumlashtirish, nostandart sharoitlarda echim topish qobiliyatini o'z ichiga oladi.

Inson tafakkurining yuqorida qayd etilgan sifatlarini rivojlantirishga matematika darslarida media va axborot savodxonligini shakllantirish bo'yicha olib borilayotgan ishlar katta yordam beradi. Media va axborot savodxonligini rivojlantirish hozirgi kunda dunyoning ko'plab mamlakatlarida faol rivojlanayotgan va tadqiq etilayotgan yangi faoliyat yo'nalishidir. Bu jarayon bizning mamlakatimizda ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Axborot savodxonligi – bu o'qish, ma'lumotni tahlil qilish va sintez qilish qobiliyatidir. Shuningdek, u kompyuter va media texnologiyalaridan foydalanish, informatika va axborot texnologiyalari asoslarini bilish kabi elementlarni ham o'z ichiga oladi.

Pedagogik ta'lim sohasida axborot savodxonligi – bu muammoni tahlil qilish va qaror qabul qilish uchun foydalaniladigan ma'lumotlarni olish, tushunish, baholash, moslashtirish, yaratish, saqlash va taqdim etish bo'yicha zarur bo'lgan kompetensiyalar majmui sifatida talqin etiladi.

Bu quyidagi savollarga javob topish imkonini beradi:

1. **Axborotga bo'lgan ehtiyojni aniqlash:** Men nimani xohlayman? Qanday muammoni hal qilmoqchiman?
2. **Axborot manbalarini aniqlash:** Nimadan foydalanish kerak (internet, kitoblar yoki televizor)? Birlamchi, ikkilamchi yoki uchinchi manbalar tanlanadimi?
3. **Ma'lumotni izlash yoki topish:** Qayerdan qidirish kerak? Kimdan yordam so'rash mumkin?
4. **Axborot sifatini tahlil qilish va baholash:** Ma'lumotlar qanchalik ishonchli? Bu qanday aniqlanadi?
5. **Axborotni tashkil qilish, saqlash yoki arxivlash:** Bir nechta manbalardan olingan ma'lumotlarni qanday samarali tashkil qilish mumkin?
6. **Ma'lumotdan estetik jihatdan yoqimli va samarali foydalanish:** Axborot yaratuvchilarning mualliflik huquqlarini hurmat qilish uchun nimalarga e'tibor qaratish kerak?
7. **Yangi bilimlarni yaratish va almashish:** Olingan ma'lumot qanday taqdim etilishi mumkin?

Media savodxonlik: Voqelikni tahlil qilish va sintez qilish qobiliyati, media matnni o'qish, media texnologiyalaridan foydalanish qobiliyati va media madaniyati asoslarini bilish – bularning barchasi media ta'lim natijasi hisoblanadi.

Pedagogik ta'lim sohasida biz media savodxonlikni insonlarga turli ommaviy axborot vositalari, janr va shakllardagi xabarlarini tahlil qilish, baholash va yaratish imkonini beruvchi ko'nikma va qobiliyatlar to'plami sifatida qaraymiz. Bu jarayonda estetik va ijodiy qobiliyatlar – media kontentni ko'rish, eshitish, yaratish va sharhlash malakalari ham muhim o'rin tutadi. Tayanch umumiy ta'limni hisobga olgan holda, xorijiy va mahalliy olimlar tajribasi asosida, o'quvchilarning media-axborot savodxonligi tushunchasiga quyidagi ta'rifni taklif etamiz:

Umumiy ta'lim muassasasi – bu bilim va ko'nikmalarni ta'limning keyingi bosqichlarida qo'llash, belgilangan ta'lim natijalariga erishish va ta'lim ehtiyojlarini qondirish uchun har qanday axborot manbasi (og'zaki, yozma, analog, elektron va raqamli) hamda barcha turdagi axborot resurslari bilan ishlash bo'yicha zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni shakllantiruvchi muassasadir. Oliy ta'lim muassasalari talabalarida mediasavodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish zamonaviy ilmiy-texnikaviy taraqqiyot talablariga mos holda, talabalarning media borasidagi bilimlarini media texnologiyalarni rivojlantirish asosida takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga alohida e'tibor qaratilmoqda. O'quvchilarning axborot va media savodxonligini rivojlantirish jarayoni nafaqat darsning ta'limiy maqsadlariga erishish, balki shaxsiy rivojlanish maqsadlariga erishishda ham o'quvchilarning turli ko'nikma va malakalarini shakllantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Tajriba shuni ko'rsatadiki, agar bu ish to'g'ri tashkil etilsa, tizimli va maqsadli amalga oshirilsa, o'quvchilar uni tez o'zlashtiradilar va bilish faoliyatida faol ishtirok etadilar. Ommaviy axborot vositalari bilan ishlash talabalarni bilimlarini chuqurlashtirish va kengaytirishga undaydi, o'z-o'zini tarbiyalash, mas'uliyat va tanqidiy fikrlashni talab qiladi. Media savodxonligi va axborot savodxonligi o'rtasidagi chambarchas bog'liqlikni hisobga olgan holda, YuNESKO ikkita tushunchani birlashtirishga qaror qildi – "Media va axborot savodxonligi". Ushbu deklaratsiyalarning qabul qilinishi natijalaridan biri o'qituvchilar uchun "Media va axborot savodxonligi" ta'lim dasturini yaratish bo'ldi.

Dastur innovatsion bo'lib, radio, televidenie, internet, gazetalar, kitoblar, elektron arxivlar va kutubxonalarini yagona umumiy platformaga birlashtirishning zamonaviy tendensiyalariga asoslanadi. Shuningdek, u o'qituvchilarning tayyorlashning rasmiy tizimiga integratsiyalashuviga bo'lgan ehtiyojlarini hisobga olgan holda yaratilgan. Shunday qilib, u millionlab yoshlarni qamrab oladigan va ularning qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradigan katalitik jarayonni boshlaydi. Dastur turli mamlakatlarda quyidagi atamalar ro'yxatini o'rganishni o'z ichiga oladi: media savodxonligi, axborot savodxonligi, fikr erkinligi va axborot savodxonligi, kutubxona savodxonligi, yangilik savodxonligi, kompyuter savodxonligi, internet savodxonligi, raqamli savodxonlik, kino savodxonligi, elektron o'yinlardan foydalanishda savodxonlik, televizion savodxonlik, reklama sohasida savodxonlik. Bugungi kunda rivojlanayotgan jamiyatlarda ba'zi odamlar ma'lumot bilan haddan tashqari yuklangan, ba'zilar esa unda tanqislikni boshdan kechirmoqda. Odamlar o'z fikrlarini ifoda etishga intiladi; boshqaruv, madaniy va diniy muloqot jarayonlarida erkin va faol ishtirok etish 21-asrda qulay yashashlari uchun ma'lumotlarni tanqidiy iste'mol qilish imkoniyatini beradi.

XULOSA

Ushbu sohadagi keyingi tadqiqotlarning yo'nalishlari maktabning o'quv jarayoni kontekstida kognitiv faoliyat jarayonini takomillashtirish va moslashtirishni hisobga olgan holda, o'rganilayotgan jarayonning sifatini oshirishni o'z ichiga oladi. Zamonaviy o'qituvchining asosiy va ustuvor vazifasi – o'quvchilar va ularning ota-onalarini axborotning katta oqimidan o'quvchida ma'lumotni tahlil qilish va tegishli xulosalar chiqarishni biladigan ma'naviy-axloqiy shaxs sifatida tavsiflovchi fazilatlarini shakllantirishga qodir bo'lgan elementlarni tanlashga o'rgatishdir. Media ta'lim – ta'limni raqamlashtirish sharoitida zamonaviy sivilizatsiyani tasavvur qilib bo'lmaydigan texnologiyalar olamiga yo'l ochib beradi.

O'quvchilarning axborot va media savodxonligini rivojlantirish jarayoni nafaqat darsning ta'limiy maqsadlariga erishish, balki shaxsiy rivojlanish maqsadlariga erishishda ham o'quvchilarning turli ko'nikma va malakalarini shakllantirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Tajriba shuni ko'rsatadiki, agar bu ish to'g'ri tashkil etilsa, tizimli va maqsadli amalga oshirilsa, o'quvchilar uni tez o'zlashtiradilar va bilish faoliyatida faol ishtirok etadilar. Ommaviy axborot vositalari bilan ishlash talabalarni bilimlarini chuqurlashtirish va kengaytirishga undaydi, o'z-o'zini tarbiyalash, mas'uliyat va tanqidiy fikrlashni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016-yil yakunlari va 2017-yil istiqbollari bag'ishlangan majlisidagi nutqi. // Xalq so'zi gazetasi, 2017-yil 16-yanvar, №11.
2. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.

3. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston – demokratik o'zgarishlar, keng imkoniyatlar va amaliy ishlar mamlakati. – Toshkent: O'qituvchi, 2021. – 184 b.
4. Muratova N. Jurnalistika, media va axborot savodxonligi: jurnalistlar va media sohasidagi ta'lim beruvchilar uchun qo'llanma. – Toshkent: Baktria Press, 2019.
5. Mamatova Ya., Sulaymonova S. O'zbekiston mediata'lim taraqqiyot yo'lida: o'quv qo'llanma. – Toshkent: Extremum-press, 2015. – 94 b.
6. Федоров А.В. Медиаобразование и медиаграмотность: учебное пособие. – Москва, 2018 г.
7. Tyuminen S., Kotilaynen S., Lundvall A. Media va axborot savodxonligini shakllantirishning pedagogik jihatlari: o'quv-amaliy qo'llanma. – Toshkent: Extremum-press, 2017. – 142 b.
8. Yahyo M.A. Internetdagi tahdidlardan himoya: yordamchi o'quv qo'llanma. – Toshkent: Movarounnahr, 2016. – 672 b.
9. Axmetova L.S. Медиаобразование и медиаграмотность: теория, методология, практика: учебное пособие. – КазГУ, 2016 г.
10. Amirov D.M. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari: izohli lug'at. – Toshkent, 2010.
11. Судич Ю.В., Проказин В.В. Роль социальных сетей в жизни молодежи. – Москва, 2019.
12. Matibaev T., Matibaeva R. Jaholat xuruji. – Toshkent: Akademiya, 2013.
13. Madarahimova F.R. Oliy ta'lim tashkilotlari talabalarida mediasavodxonlikni rivojlantirish. Dissertatsiya ishi. – Toshkent, 2024.
14. Belova I.V., Belov S.V. Matematikani o'qitish jarayonida interaktiv onlayn platformalardan foydalanish. // IT-ta'limning holati va rivojlanish istiqbollari: Butunrossiya ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. – Cheboksari: Chuvash universiteti nashriyoti, 2019. – B. 210–217.
15. Belova I.V., Belov S.V. "Yaklass" o'quv platformasidan foydalangan holda matematikani o'qitish. // Maktab va universitetda matematika, fizika, informatika fanlarini o'qitishning zamonaviy muammolari va istiqbollari: ilmiy-uslubiy ishlar to'plami. – Vologda: VoSU, 2020. – №3. – B. 70–73.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.